

УДК: 330.837:338.432

Концептуальні засади удосконалення інституційного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері

Т.Ю. Прутська, ВНАУ

Постановка проблеми. Незважаючи на те, що в сучасних умовах сільське господарство є однією із пріоритетних галузей економіки України, фінансово-економічний стан сільськогосподарських виробників, особливо представників малого та середнього бізнесу, має тенденцію до погіршення. Світовий досвід засвідчує, що сприяння розвитку національного підприємництва є стрижнем будь-яких економічних реформ. Саме тому пошук шляхів активізації підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки України залишається актуальним вже не один рік.

Аналіз досліджень. Проблеми інституційного забезпечення розвитку підприємництва перебувають в центрі досліджень таких українських вчених, як П.Саблук, В.Месель-Веселяк, М.Малік, Б.Пасхавер, Ю.Коваленко, А.Гриценко, Г.Калетнік [3], О.Мороз, О.Шпикуляк [4], В.Якубенко та ін. Підходи й категорії інституціоналізму досить широко використовувались вітчизняними науковцями для дослідження різних аспектів функціонування сфери підприємництва. Разом з тим, загострення проблеми виживання малих форм господарювання на селі, недосконалість існуючої системи державної підтримки підприємництва в аграрній сфері вимагають продовження досліджень у цьому напрямку.

Мета статті – визначити концептуальні засади удосконалення інституційного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері.

За даними Державної служби статистики України основну частку сільськогосподарського підприємництва складають фермерські господарства. Станом на 1 листопада 2014р. їх кількість складала майже 39,5 тис., у власності та користуванні яких знаходилося 4,6 млн. га сільгоспугідь, у т.ч. 4,5 млн. га ріллі [1]. Майже 75% суб'єктів підприємницької діяльності в сільському господарстві – це фермерські господарства, 14,8% - господарські товариства і

7,2% - приватні підприємства. Таким чином, саме вони є основними представниками МСП в аграрній сфері. Фермерські господарства мають ряд переваг над іншими формами сільськогосподарських підприємств в Україні, вони мають великий потенціал для розвитку, однак погоджуємось з думкою Яворської Т.І. [5, с. 54], що основними проблемами фермерства в Україні є слабка державна підтримка та відсутність державних гарантій, низький рівень регулювання ринків збуту сільськогосподарської продукції, слабка матеріально-технічна забезпеченість, застарілі основні фонди та відсутність можливостей для їх оновлення, низький рівень розвитку кредитних відносин в аграрній сфері, недорозвиненість інфраструктури та ін.

Аналіз сучасного інституційного середовища підприємницької діяльності в аграрній сфері дав можливість окреслити наступні проблеми:

- земельна реформа і остаточне оформлення інституту права власності на землю далекі до свого завершення;

- складність, різноманітність і багатоплановість структури аграрного ринку дозволяє говорити про наявність конкурентних умов тільки в окремих його сегментах;

- констатуємо наявність видимих формальних реформ, необхідно зауважити, що переважна більшість реформ і спрощень стосувались видів діяльності, які не поширювались на широке коло підприємств аграрної сфери і не змогли істотно змінити підґрунтя і умови підприємницького середовища в цій сфері;

- виявлено практично повну відсутність в інституційному середовищі України такого суб'єкта впливу на його реформування, як організації товаровиробників;

- існуюча практика виконання державних цільових програм свідчить про те, що вони не в повній мірі виконують функції, покладені на них.

В той же час, дослідження показало, що пріоритетні завдання удосконалення інституційного забезпечення розвитку підприємництва в аграрній сфері можуть бути визначені як такі, що створюють умови для

реалізації найважливіших функцій підприємництва: новаторської, організаційної, господарської, соціальної, особистісної.

Розробка заходів, орієнтованих на досягнення означених завдань, повинна будуватись на певних принципах з дотриманням однозначних засад розвитку бізнес-середовища. Головними принципами повинні бути прозорість і відкритість процедур, відмова від підтримки діяльності конкретних підприємств чи груп підприємств, усунення будь-якої суб'єктивності щодо реагування влади на діяльність окремого суб'єкта підприємницької діяльності, підтримка саморегульованості і конкурентності у ринковому середовищі (Табл.1).

Таблиця 1

Основні принципи удосконалення інституційного забезпечення розвитку підприємництва*

Принципи	Зміст
Опосередкованість впливу регуляторного рішення	Відмова від прямого впливу та підтримки діяльності конкретних підприємств чи груп підприємств
Урахування ефекту масштабу дії регуляторного рішення	Врахування економічної віддачі не від конкретного обраного підприємства, а від масиву споріднених підприємств
Безособовість функціонування органів державної влади	Усунення будь-якої суб'єктивної вибірковості щодо реагування органами державної влади на ринкову ситуацію чи діяльність окремого суб'єкта підприємницької діяльності
Саморегульованість у ринковому середовищі	Будь-який механізм регулювання не повинен вимагати додаткових регуляторних актів прямого впливу
Прозорість і відкритість процедур	Запропоновані дії мають бути вичерпно деталізовані і публічно встановлені регулятором
Конкурентність заходів стимулювання	Попередження нецінової конкуренції та захист прав споживача

*Джерело: узагальнено автором на основі аналіт..доп.

Спираючись на світовий досвід, можемо констатувати, що розвиток малого і середнього бізнесу повинен відбуватися в умовах суттєвої державної підтримки. В Україні правові та економічні засади державної політики у цій сфері визначаються Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [2]. Закон визначає суб'єкти

малого і середнього підприємництва, мету, принципи і органи реалізації державної політики у сфері малого і середнього підприємництва, умови надання, види та інфраструктуру підтримки малого та середнього підприємництва.

Відповідно до ст.15 Закону, державна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва та об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, що проводять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу.

Однак все різноманіття видів державної підтримки, передбачених законодавством України, стикається з проблемою обмеженості державних фінансових ресурсів.

Аналіз основних тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в аграрній сфері України показав наявність багатьох ознак неефективної державної регуляторної політики в сфері аграрного підприємництва, а саме:

- збереження ситуації невизначеності прав власності на землю;
- зменшення кількості підприємств різних організаційно-правових форм;
- зниження рентабельності сільськогосподарської діяльності фермерських господарств з 32% в 2010р. до 19% в 2013р. що зменшує мотивацію до підприємницької діяльності;
- зменшення посівних площ сільськогосподарських підприємств і їх збільшення у підприємств населення;
- збереження, а за окремими позиціями нарощування ваги особистих селянських господарств у виробництві багатьох сільськогосподарських культур (40,6 % у загальному обсязі виробництва, в тому числі 97% картоплі, 93% баштанних культур, 86% овочів, 83% плодів і ягід, 22% зерна), а також продукції тваринництва (55%);

– скорочення частки грошових надходжень сільськогосподарських підприємств від продажу на ринку до 4%.

Виявлені тенденції є свідченням поступового втрачання аграрним підприємництвом потенціалу до стрімкого зростання власних масштабів і ефективності функціонування, що викликає потребу у реорганізації державної політики розвитку підприємництва та його інституційного забезпечення, яка повинна бути орієнтованою на забезпечення умов для легкого створення і діяльності мікро, малих і середніх підприємств, доступу новостворюваних та діючих суб'єктів підприємництва до ресурсів та ринків, фінансування та кредитних ресурсів, прав діяльності.

У висновку можемо зазначити, що основні напрями реалізації завдань удосконалення інституційного забезпечення розвитку підприємництва в аграрній сфері передбачають підвищення ефективності державної політики протидії рейдерству, посилення стимулів суб'єктів підприємницької діяльності до інвестиційно-інноваційної активності; розбудова дієвої інституційної інфраструктури фінансово-ресурсного та інвестиційного забезпечення аграрного підприємництва; збільшення частки витрат на формування мережі інституцій та програм фінансово-кредитного сприяння; консультаційна підтримка населення сільських територій щодо започаткування власного бізнесу.

Покращення підприємницького середовища в аграрній сфері, в першу чергу, ґрунтується на забезпеченні захисту та гарантування прав власності на землю та інших майнових прав, забезпеченні умов конкуренції як найважливішого базисного економічного інституту, удосконаленні інститутів-правил та інститутів-суб'єктів забезпечення підприємницької діяльності, у тому числі інфраструктури підтримки малого підприємництва. Дослідження показало, що не зважаючи на наявність в Україні достатньо розробленого нормативно-правового поля підтримки малого та середнього підприємництва, головною проблемою залишається нестача фінансових ресурсів, адже всі програми державної підтримки розраховані на фінансування з державного або

місцевого бюджетів, тому важливим напрямом розширення державної підтримки є пошук механізмів і інструментів додаткового залучення коштів з інших (крім державного і місцевих бюджетів) джерел і використання їх для формування спільних фондів фінансування програм державної підтримки.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України: Статистичний збірник «Сільське господарство України у 2014 році». - С. 400.
2. Калетнік Г.М. Стратегіко-інституційні засади ефективності використання потенціалу аграрного сектора економіки /Г.М. Калетнік // Всеукраїнський науково-виробничий журнал: «економіка. Фінанси. менеджмент: актуальні питання науки і практики». – Вінниця, 2015. – Вип. 1. – С. 3–15.
3. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України Закон від 22.03.2012 № 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
4. Шпикуляк О. Г. Інноваційна діяльність у механізмі стимулювання агропромислового виробництва / О. Г. Шпикуляк, Г. Ф. мазур // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – Мелітополь, 2014. – № 4 (28). – С. 73–77.
5. Яворська Т.І. Фермерські господарства: недоліки та переваги сучасного розвитку / Т.І. Яворська // Агроінком. – 2013. – № 7 – 9. – С. 51 – 57.

Прутська Тетяна Юріївна

Концептуальні засади удосконалення інституційного забезпечення підприємницької діяльності в аграрній сфері

Ключові слова: аграрний сектор, інституціональне забезпечення, підприємництво, державна підтримка, державне регулювання, агробізнес.

В статті проаналізовано засади удосконалення інституційного забезпечення підприємництва в аграрній сфері. Досліджено роль державної підтримки розвитку підприємницького середовища в аграрній сфері. Запропоновано напрямки реалізації завдань удосконалення інституційного забезпечення розвитку підприємництва в аграрному секторі.

Адреса: 21000, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, б.124, кв. 25

e-mail: taniaprut@ukr.net